

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Факультет	Дизайн та архітектура	Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Кафедра	Графічний дизайн	Рік навчання	3
Галузь знань	02 Культура, мистецтво та гуманітарні науки	Вид дисципліни	Вибіркова
Спеціальність	B2 Дизайн	Семестр	5
Спеціалізація	B2.01 Графічний дизайн		

КАЛІГРАФІЯ

3 семестр (осінь-зима)

Викладач: док. філософії (Ph.D) Пандирєва Єлизавета Андріївна

E-mail: art_calligraphy@ukr.net

Заняття (перша, третя та четверта група) по п'ятницях (63 години)

Консультації: індивідуально зі студентами у робочий час.

Адреса: вул. Мистецтв 11

КОМУНІКАЦІЯ З ВИКЛАДАЧЕМ

Для **дистанційних занять** використовується програма Zoom за певним розкладом (посилання надаються у внутрішній групі Telegram). Інша комунікація (консультації) відбувається шляхом листування у Telegram.

Поза заняттями офіційним каналом комунікації з викладачем є електронні листи і тільки у робочі дні. Умови листування:

1) в *темі* листа обов'язково має бути зазначена назва дисципліни (скорочено — АСП);

2) в полі тексту листа позначити, хто звертається — анонімні листи розглядатися не будуть;

3) файли підписувати таким чином: *прізвище_завдання. Розширення: текст — doc, docx, ілюстрації — pdf*. Окрім роздруківок для аудиторних занять, роботи для рубіжного контролю мають бути надіслані на пошту викладача.

Обговорення проблем, пов'язаних із дисципліною, у коридорах академії не припустимі. Консультавання з викладачем в стінах академії відбуваються після лекційних занять у робочі дні.

ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовою для вивчення дисципліни «Каліграфія» є певний обсяг знань з дисциплін «Основи композиції», «Кольорознавство», «Робота в матеріалі» та «Проектування». Студент отримує повну підтримку у створенні шрифтових творів з боку викладача.

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ

Демонстрація презентацій студентських робіт за минулі роки з методичного фонду. Ознайомлення студентів та застосування додаткової літератури з дисципліни.

ПОСИЛАННЯ НА МАТЕРІАЛИ

1. Мітченко В. Каліграфія: Взаємовпливи шрифтів. Київ: Laurus, 2018. 288 с.
2. Alexander J.J.G. The decorated letter. Thames and Hudson: London, 1978.
3. Donovan C. The Winchester Bible. British Library: Winchester Cathedral, 1993.
4. Mare de la A.C., Barker-Benfield B.C. Manuscripts at Oxford. R.W. Hunt Memorial Exhibition: Oxford, 1980.
5. Brookfield K., Kindersley D. Eyewitness Guide to Writing. British Library: London, 1993.
6. Marks R., Morgan N. The Golden Age of English Manuscript Painting 1200-1500. Book Club Associates: London, 1981.
7. Brown M.P. Anglo-Saxon Manuscripts. British Library: London, 1991.
8. Fairbank A. A Book of Scripts. Penguin Books: London, 1949.
9. Diring D. Writing. Thames and Hudson: London, 1962.
10. Capri da U., introduction by Esther Potter. Thesaurus de Scrittoria 1535. Nattali and Maurice: London, 1968.

НЕОБХІДНЕ ОБЛАДНАННЯ

Обов'язкові матеріали: папір (ватман ГОЗНАК або Fabriano), чорна туш, ширококінцеві та гострокінцеві пера, лінійка, простий олівець, ластик.

Додаткові матеріали: круглокінцеве пір'я, брашпени, колапени, рейсфедери, леза, калами, «вуличні» маркери, губки тощо, а також холсти, мелований папір, папери з різною текстурою тощо.

МЕТА Й ЗАВДАННЯ КУРСУ

Метою викладання навчальної дисципліни є ознайомлення студентів з класичною та сучасною каліграфією, які є важливими складовими графічного дизайну, що сприяє вивченню основних профілюючих дисциплін ОПП «Графічний дизайн»: «Проектування», «Шрифт» (4й та 5й семестри), «Комплексне проектування шрифту», «Дизайн цифрового шрифту», «Типографіка» та ін.

Завдання навчальної дисципліни полягають в розвитку знань щодо видів, стилів та напрямів класичної і сучасної каліграфії; ознайомленні студентів з технічними особливостями інструментів (ширококінцевого та гострокінцевого пера); послідовність написання літерних елементів, принципи написання розчерків, роль додаткових оздоблюючих елементів, а також композиційні відмінності між класичною та сучасною каліграфією. Отримані практичні навички побудови грамотної каліграфії забезпечує набуття студентами естетичних засобів гармонізації шрифтових форм у своїх творчих композиціях.

3. Компетентності та програмні результати навчання навчальної дисципліни (згідно з освітньою програмою)

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання
ФК 14. Здатність володіти засобами шрифтової графіки для виконання завдань графічного дизайну. ЗК 1 Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК 4 Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел ЗК 6 Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт. СК 1 Здатність застосовувати сучасні методики проектування одиничних, комплексних, багатофункціональних об'єктів дизайну СК3 Здатність здійснювати композиційну побудову об'єктів дизайну. СК 10 Здатність застосовувати знання прикладних наук у професійній діяльності з графічного дизайну.	РН 1 Застосовувати набуті знання і розуміння предметної області та сфери професійної діяльності у практичних ситуаціях. РН 4 Визначати мету, завдання та етапи проектування. РН 6 Усвідомлювати відповідальність за якість виконуваних робіт, забезпечувати виконання завдання на високому професійному рівні. РН 7 Аналізувати, стилізувати, інтерпретувати та трансформувати об'єкти для розроблення художньо-проектних вирішень. РН 8 Оцінювати об'єкт проектування, технологічні процеси в контексті проектного завдання, формувати художньо-проектну концепцію. РН 9 Створювати об'єкти дизайну засобами проектно-графічного моделювання. РН 11 Розробляти композиційне вирішення об'єктів дизайну у відповідних техніках і матеріалах. РН 12 Дотримуватися стандартів проектування та технологій виготовлення об'єктів дизайну у професійній діяльності. РН 13 Знати надбання національної та всесвітньої культурно-мистецької спадщини, розвивати екокультуру засобами дизайну. РН 14 Використовувати у професійній діяльності прояви української ментальності, історичної пам'яті, національної самоідентифікації і творчого самовираження; застосовувати історичний творчий досвід, а також успішні українські та зарубіжні художні практики.

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Основна спрямованість дисципліни визначається володінням технічних навичок при створенні різних видів шрифтових робіт. Дисципліна вивчається протягом семестру 2 курсу (63 години). Курс має 2 модулі і 6 тем:

Назва теми	Кількість годин
Тема 1. Вправа «шрифтовий танок» (формат виконання А4);	2
Тема 2. Копія алфавіта Bastard Capitals (формат виконання А4);	4
Тема 3. Копія алфавіта Copperplate (формат виконання А4).	4
Тема 4. Створення шрифтової композиції з використанням ширококінцевого пера як основного інструменту латинецею (формат виконання А3);	10
Тема 5. Створення шрифтової композиції з використанням тонкокінцевого пера як основного інструменту латинецею (формат виконання А3);	10
Тема 6. Створення каліграми (формат виконання А4).	8
Всього	38

ФОРМАТ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни передбачає виконання:

Модуль 1.

ТЕХНІЧНІ АСПЕКТИ ШИРОКОКІНЦЕВОГО ТА ГОСТРОКІНЦЕВОГО ПЕРА

Завдання спрямовані на ознайомлення із спеціальною термінологією, технічними аспектами написання та особливостями взаємозв'язку літерних елементів у написі, роль розчерків та їх видів, а також вивчення основних стилів класичної каліграфії.

Модуль 2.

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ШРИФТОВОЇ КОМПОЗИЦІЇ

Ознайомлення з композиційними прийомами шрифтових написів як у класичній каліграфії, так і сучасній; взаємодія простору аркуша з літерною формою; використання засобів художньої виразності для досягнення «ефекту цільності» напису.

Метод повідомлення нових знань — практична робота в процесі виконання завдань.

Мета запропонованих завдань — вивчити особливості каліграфії, що створюється ширококінцевим та гострокінцевим пером; набути технічні навички письма; навчитися створювати каліграфічні композиції, використовуючи експериментальний підхід. Вивчення відбувається за принципом послідовного ускладнення учбових задач. Розвиток у процесі навчання здійснюється за рахунок спільного спілкування між студентами та викладачем, що є запорукою позитивного результату. Основними дидактичними принципами, покладеними в основу викладання дисципліни є:

- головний принцип навчання, від простого до складного;
- виконання необмеженої кількості копій різних каліграфічних алфавітів, як ширококінцевим, так і гострокінцевим пером, заради набуття досвіду в роботі з каліграфічними композиціями;
- усвідомлення матеріалу через методичні взірці;
- систематична робота над особистісним розвитком студентів.

За термін навчання студенти мають працювати з поставленою задачею викладача дисципліни, з рекомендаціями та консультаціями. Керівник курсу повинен мати індивідуальний підхід до бачення при створенні різних видів каліграфічних робіт. Викладач має заохочувати та розвивати нестандартність мислення у студентів. Розвиток у процесі навчання здійснюється не тільки змістом навчального матеріалу, але й особистістю викладача та стилем спілкування зі студентами.

ФОРМАТ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

Програмою передбачено рубіжні етапи контролю у формі поточних переглядів етапів процесу роботи виконаних завдань. Підсумковий контроль засвоєння знань здійснюється у формі екзаменаційних переглядів.

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
64-74	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

ПРАВИЛА ВИКЛАДАЧА

Дисциплінарна та організаційна відповідальність. За координацію процесу занять та сприятливу атмосферу відповідальність несе викладач. Особливу увагу викладач повинен приділити досягненню програмних результатів дисципліни. В разі необхідності викладач має право на оновлення змісту навчальної дисципліни на основі нових досягнень і сучасних практик у відповідній галузі, про що повинен попередити студентів. Особисті погляди викладача з тих чи інших питань не мають бути перешкодою для реалізації студентами процесу навчання. Викладач повинен створити комфортні умови для реалізації процесу навчання особам з особливими освітніми потребами (в межах означеної аудиторії).

Під час занять дистанційно необхідно вимкнути звук телефонів (або Zoom у випадку дистанційних занять). За необхідності студент має спросити дозволу вийти з аудиторії (покинути Zoom).

Міжособистісна відповідальність. У разі відрядження, хвороби або іншої важливої причини, викладач має право перенести заняття на інший день за умови узгодженості з адміністрацією та існуючим розкладом занять. Про дату, час та місце проведення занять викладач інформує студентів через старосту групи.

ПРАВИЛА ЗДОБУВАЧА

Вітається власна думка тлумачення з теми заняття, яка базується на аргументованій відповіді та доказах, зібраних під час практичних або самостійних занять.

ПОЛІТИКА ВІДВІДУВАНOSTІ

Недопустимі пропуски занять без поважних причин (причини пропуску мають бути підтверджені необхідними документами або попередженням викладача). Не вітаються запізнення на заняття. У разі пропуску занять, студент

має самостійно опрацювати матеріали тем і підтвердити їх опанування відповідною практичною роботою. Довгострокова відсутність студента на заняттях без поважних причин дає підстави для незаліку з дисципліни і його можливого подальшого відрахування. Додаткові заняття з такими студентами не передбачені. Відсутність практичних завдань на поточних переглядах унеможливорює отримати студентові оцінку за навчальний семестр.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Під час навчання студенти зобов'язані дотримуватися правил академічної доброчесності. Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. Якщо під час написання академічної постановки або написання домашніх завдань виявлено плагіат – тобто суттєве запозичення або копіювання в практичній роботі чужих матеріалів або творів мистецтва, студент зобов'язаний його переробити, тому що в цьому випадку бал за роботу буде суттєво знижений. Оскільки плагіат у будь-якому прояві суперечить з поставленою метою дисципліни. Якщо факт академічної не доброчесності зафіксований на екзаменаційному перегляді також унеможливорює студентові отримати бал за роботу, або оцінювання відбудеться частково, отримуючи тільки ті бали, що були зараховані за попередні етапи контролю чи не мають факту виявлення плагіату. Корисні посилання: <https://zakonodavstvo.com/zakon-ukrajiny/stattya-akademichna-dobrochesnist325783.html>
<https://saiup.org.ua/novyny/akademichna-dobrochesnist-shho-v-uchniv-ta-studentiv-na-dumtsi/>

РОЗКЛАД КУРСУ (на третій семестр)

Дата	Тема	Вид заняття	Зміст	Годин	Рубіжний контроль
Модуль 1. ТЕХНІЧНІ АСПЕКТИ ШИРОКОКІНЦЕВОГО ТА ГОСТРОКІНЦЕВОГО ПЕРА					
09.2026	1	лекційні, практичні	Вступ до курсу. Генеза появи та розвитку мистецтва каліграфії, основні поняття, фахова термінологія.	2	
09.2026	2	лекційні, практичні	Композиційні відмінності між класичною та сучасною каліграфією, а також вплив розчерків на каліграфічну композицію. Завдання: вправа «шрифтовий танок» (формат виконання А4).	8	
09.2026				2	Поточний перегляд
09.2026	3	лекційні, практичні	Технічні аспекти створення каліграфії ширококінцевим пером на прикладі алфавітів Bastard Secretary та Bastard Capitals. Завдання: копія алфавіта Bastard Capitals (формат виконання А4).	10	

10.2026				2	Поточний перегляд
10.2026	4	лекційні, практичні	Технічні аспекти створення каліграфії гострокінцевим пером на прикладі алфавітів Cooperplate (строчних та заголовних). Завдання: копія алфавіта Cooperplate (формат виконання А4).	10	
10.2026				2	Поточний перегляд
Модуль 2. ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ШРИФТОВОЇ КОМПОЗИЦІЇ					
10.2026	5	лекційні, практичні	Особливості створення шрифтової композиції ширококінцевим пером. Завдання: створення шрифтової композиції з використанням ширококінцевого пера як основного інструменту латинцею (формат виконання А3).	10	
11.2026				2	Поточний перегляд
11.2026	6	лекційні, практичні	Особливості створення шрифтової композиції гострокінцевим пером. Завдання: створення шрифтової композиції з використанням тонкокінцевого пера як основного інструменту латинцею (формат виконання А3).	10	
11.2026				2	Поточний перегляд
12.2026	7	лекційні, практичні	Особливості створення шрифтової каліграми. Завдання: створення каліграми (формат виконання А4).	10	
12.2026				2	Поточний перегляд

РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Тема	Форма звітності	Бали
<i>1 модуль</i>		
1.	Поточний контроль	15-10
2.	Поточний контроль	15-10
3.	Поточний контроль	10-10
<i>2 модуль</i>		
4	Поточний контроль	20-10
5	Поточний контроль	20-10
6	Поточний контроль	20-10

	Всього балів	100-60
--	--------------	--------

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Бали	0-20	0-40	Критерії оцінювання
A 90 - 100	16 - 20	37 - 40	Студент в повному обсязі опанував матеріал практичного курсу, творчо та якісно виконав усі поставлені завдання, проявив креативне мислення при виконанні завдань, логічно обґрунтував послідовність виконання необхідних завдань, професійно виконав усі етапи завдання, додатково брав участь у міжнародних або всеукраїнських конкурсах, виставках, фестивалях (отримав відзнаку).
B 82 - 89	12–15	35 - 37	Студент добре опанував матеріал теоретичного та практичного курсу, вчасно виконав усі поставлені задачі, творчо підійшов до виконання практичних завдань, але при цьому робота має незначні недоліки.
C 75-81	11 - 13	33 - 34	Студент в цілому добре опанував матеріал теоретичного та практичного курсу, вчасно та якісно виконав більшість поставлених завдань, але виконана робота має суттєві недоліки (відсутність творчого підходу тощо).
D 64 - 74	8 - 10	29 - 32	Студент в недостатньому обсязі опанував матеріал теоретичного та практичного курсу, вирішив в цілому основні поставлені завдання, але виконана робота має значні недоліки (неохайність виконання, відсутність творчого підходу, несвоєчасна подача виконаної роботи тощо).
E 60-63	6 - 8	26 - 28	Студент в недостатньому обсязі опанував матеріал теоретичного та практичного курсу, не впорався з головними задачами дисципліни, практична робота має багато значних недоліків (неохайність виконання, відсутність творчого підходу, несвоєчасна подача виконаної роботи, значна кількість суттєвих помилок при виконанні завдання, пропуски занять без поважних причин тощо).
	0	0	Пропуск рубіжного контролю

СИСТЕМА БОНУСІВ

Передбачено додаткові бали за активність студента:

а). творчий підхід під час практичних занять (2-5 балів);

б). виставкова діяльність у всеукраїнських та міжнародних виставках (5 до 10 балів);

в) участь у конференції або публікацію статті за темами дисципліни (5 до 10 балів відповідно);

г) участь у конкурсах та/або виставках за темою дисципліни (всеукраїнські – 5, міжнародні – 10).

Рекомендована література

Основна:

1. Мітченко В. Каліграфія: Взаємовпливи шрифтів. Київ: Laurus, 2018. 288 с.
2. Alexander J.J.G. The decorated letter. Thames and Hudson: London, 1978.
3. Donovan C. The Winchester Bible. British Library: Winchester Cathedral, 1993.
4. Mare de la A.C., Barker-Benfield B.C. Manuscripts at Oxford. R.W. Hunt Memorial Exhibition: Oxford, 1980.
5. Brookfield K., Kindersley D. Eyewitness Guide to Writing. British Library: London, 1993.
6. Marks R., Morgan N. The Golden Age of English Manuscript Painting 1200-1500. Book Club Associates: London, 1981.
7. Brown M.P. Anglo-Saxon Manuscripts. British Library: London, 1991.
8. Fairbank A. A Book of Scripts. Penguin Books: London, 1949.
9. Diring D. Writing. Thames and Hudson: London, 1962.
10. Capri da U., introduction by Esther Potter. Thesaurus de Scrittoria 1535. Nattali and Maurice: London, 1968.

Допоміжна:

1. Johnston E. Writing and Illuminating and Lettering. Originally published 1906, reprinted by A. & C. Black: London, 1983.
2. Preston J.F., Yeandle L. English Handwriting 1400-1500. State University: New York, 1992.
3. Brown M.P. A Guide to Western Historical Scripts from Antiquity to 1600. British Library: London, 1990.
4. Brown P. The Book of Kells. Thames and Hudson: London, 1990.
5. Backhouse J. The Lindisfarne Gospels. Phaidon: Oxford, 1981.
6. Bickham G. The Universal Penman. Dover Publications Inc.: New York, 1954.
7. Whalley J.I. The Art of Calligraphy, Western Europe and America. Bloomsbury Books: London, 1980.
8. Drogin M. Medieval Calligraphy, Its History and Technique. Associated Inc.: New York, 1992.
9. Catich E.M. The Origin of the Serif. St. Ambrose University: Iowa, 1968.
10. Atkins K.A. Masters of the Italic Letter. Penguin Press: London, 1988.
11. Knudsen C. The Italic Calligraphy Handbook. Stemmer House Publishers Inc.: Maryland, 1985.
12. Harris D. Calligraphy, Inspiration, Innovation and Communication. Anaya: London, 1991.
13. Hartham J. Books of Hours and their Owners. Thames and Hudson, 1983.